

Marija Vinski

VELIK JE
MISTERIJ
ŽIVOTA

Dnevnik 1917–1934.

Priredile

Lucija Bakšić i Magdalena Blažić

S njemačkoga prevele

Magdalena Blažić, Martina Galović

i Marija Skopljak

Zagreb, 2021.

disput

1917.

Beč, 2. I. 1917.* Ratni dnevnik 1917. Niz prizora pred mojim očima, a meni se čini da spajaju neizrecivo: beživotno oko umirućeg, prigušen krik prognanog, jednak miris ljepljive i tople krvi.

Možda, možda se negdje u dalekoj zori iz ove zbrke uzdiže spasenje i korača u tajnosti vjere ususret onima koji čekaju, žude i koji su na teškoj kušnji! Možda će se na uzburkanu dolinu suza spustiti bljesak mira, a polja i oranice naših domovina ponovno će odahnuti i sa sebe odbaciti olovno prokletstvo.

Moja domovino! Spasenje će doći...

Nova godina se prevarenima, pokorenima i umornima čini obećavajućom. Možda će ih podignuti na noge, da uzdignute glave, obilježeni gorkom istinom događaja i ispunjeni dobrotom i blagošću koračaju ususret novom postojanju...

Beč, 12. I. 1917. Trenutno sam često u nevolji. Ovi me bijeli listovi privlače. Prisutno je i ono mračno nepoznato, koje se u meni skuplja, grčevito stišće krv i izaziva užas, koje cvileći preda mnom juri dok tonem u svojoj boli i duševnim patnjama. To je vječnost moga života. Moja prošlost, moja sadašnjost, moja budućnost. A kada postane preteško, ne preostaje mi ništa drugo nego stisnuti zube. U meni se ništa neće slomiti. Ono samo zuri i čeka, čeka i zuri u mene. Bu-

di snažna! – moje je geslo. No odakle samo smoci snagu?

* Bilježnica je naslovljena "Ratni dnevnik 1917-18."

Rad ne može biti stvoren ni iz čega. Kada se obavlja rad, onda se određena količina rada gubi – tako definira mehanika.

Moja fizička snaga uskoro će biti pri kraju; znatiželjno iščekujem hoće li se iscrpiti prije ili nakon ispita zrelosti. Ne smijem se dulje zadržavati. Knjiga iz mineralogije je otvorena. Dakle, $\text{Na}_2\text{CO}_3 + 10 \text{H}_2\text{O}$ ...

Petak, 19. I. 1917. Što je to što usporava cijelu moju tjelesnu snagu i uzrujava moj duh? Ili što je znanje? Pitanja su koja želim postaviti. Je li znanje...

Nedjelja, XII. II. 1917. Danas stojim pred prekretnicom svoga života. Osamnaesta godina. Danas svim svojim osjetilima i svom svojom snagom osjećam da o nadolazećoj godini ovisi čitav moj život, tako da sam dvosmisleno dirnuta onime što je prošlo. Ne mogu hvaliti Boga niti mogu proklinjati. Prolazak moje maloljetnosti uznemirava me, odvija se u nezgodno vrijeme...

Trebam vremena – od bezvremenskog značenja.

Osjećam polovičnost, tjesnoću svoga postojanja, postojanja koje ne želi ono što traži, a mrzi ono što ne traži. Postojanje koje razbuđuje ono što je utonulo u začaran san i na izgorjelom vratu nastavlja nositi jaram. – –

Danas se sramim pred svima i pred samom sobom. Iskazuju mi ljubav, donose darove, iskazuju želje. A ja – nemam pravo ni riječ “ja” izgovoriti u potpunosti. Svoje pravo “ja” moram izvući iz dubine vlastitog postojanja i iz drugih ljudi. Von Schopenhauer je rekao “Postoji samo jedno Ja i ono stvara svijet”, i stoga znam: postoji samo jedan Bitak i on leži u sebstvu. Želja mi je to i dostići a da pritom ne učinim tragično herojstvo.

Nedjelja, 25. III. 17, prije ponoći Ruka sudbine teško leži na nama. Osjećam ju u mraku noći, osjećam ju dok sjedim, osjećam kako se naginje nad mojim knjigama. Dani teških briga stigli su. Danju me tišti praznina, predvečer teška agonija, a noću mrtva tišina... Vani bruji oluja. Kovitlaju se pahuljice. I to 25. ožujka!

Treba li se rat ispričati i za to?...

Majka je u lošem stanju. Pogotovo noću. Jadikuje i uzdiše, uzdiše i jadikuje. To peče u srži, budi mržnju, ruje u krvi; zar uvijek?...

Otac je bolestan. Iznenadna staračka slabost, bijeda posvuda. Mir ne želi doći, proljeće ne želi doći.

Žudim za mirom;

Žudim za proljećem...

Bježim k bijelim listovima kad god sam u neprilici. Već dugo. Oni su stvarni i vjerni. –

Osjećam se kao pred oluju. Tjeskobni su dani stigli. Neovisno o tome je li riječ o seoskoj pustoši ili o milijunskom gradu.

Platonov nauk o idejama, Horacije i Tacit leže netaknuti. Zar bih trebala možda geometrijske progresije ili analitiku... ne! Knjiga iz fizike leži otvorena.

Bezbroj sam puta čitala: Debierne* je pronašao aktinij, Marckwald** *radio-tellur****, Elster**** i Geitel***** *radioblei******. Dalje nisam mogla.

Unatoč tomu učenje mi je sve, put k spoznaji, trnovit put. I molim samo za jedno: da mi um bude čist i bistar; ~~možda ću onda uspjeti~~. Samo ću onda uspjeti!

Beč, Wohlmutterstraße 19/29, I. lipnja 1917. Bez zebnje i bojazni, samo s poniznošću u duši stala sam pred današnji dan. Predispit. A u rujnu je glavni ispit. Prirodopis, vjeronauk i logika – psihologiju sam htjela danas “položiti”. Već se koristim “stručnim učeničkim” izrazima – no danas sam samo uspjela završiti vjeronauk i stomatologiju, pa se sa svime moram vratiti u utorak 5. lipnja. Sati ispunjeni bojažljivim otkucanjima srca; strah, onda više ne strah, nego samo briga, teška i srcedrapajuća briga, dok konačno teškom mukom nisam dosegla malo veselije osjećaje. – Rösale, moj vjerni pastir, uz mene je u ovim danima “ispunjenim ispitima”. Jutro nas zatječe nad listovima, dočekujući zoru i opirući se kobi koju naslućujemo. Ruku pod ruku želimo ju pobijediti – prije nego što nam strah prodre u krv.

Često su turobni, bolni sati jednaki radosnima i duhovno čistima. Tada se u duši duboko naklonim pred vječno Promjenjivim – kod dunavske obale, u stanu na katu, i šutim. Danas još nije došlo vrijeme za govorenje...

Nedjelja, X. lipnja 1917. U utorak 5. ispitana sam iz prirodopisa (botanika, zoologija, mineralogija, geologija), zatim logike i psihologije. Četiri opsežne knjige, a onda – još sam uzbuđena – prije 2 sata 450 stranica fizike i kemije. Onda sam gotova s predispitom. Jednom sam čovjeku za cijeli život zahvalna, svim svojim srcem: profesoru Fyndecku.

On, koji mi je podario podlogu za vjeru u ljude, u dobre ljude. On i njegova iznimna ljubavnost prema ljudima i blagost stoje na mome životnom putu kao sjajan uzor u mojoj težnji da budem slična njemu u ovome vrtlogu života. A sada ću se udaljiti i nastaviti s učenjem.

Srijeda, XIII. VI. Još sam dirnuta onime što je bilo. Imam osjećaj kao da sam zadnjih dana doživjela čuda na svim putovima.

Svaki čovjek kojeg sam srela svijetlio je i postao neizostavan u mome životu. Sa svih strana okruživale su me blagost i srdačnost. Jesam li zaista zaslužila dobre riječi doktora Bauera (profesor prirodopisa), doktora Sigalla (profesor logike i psihologije) i pogotovo korisnu pomoć profesora Tyndela... Odavno sam prestala maturi pridavati veliku vrijednost, ali opet mislim: što da je prošlo drugačije? Sama pomisao gnječi mi srce. Unutarnje se bori za slobodu, trese ostatke dužnosti. Ja se tomu suprotstavljam: još nije sve savladano. Za 2-3 mjeseca cijelo gradivo mora biti svladano. Ovo je borba

* André-Louis Debierne (1874-1949), francuski kemičar.

** Willy Marckwald (1864-1942), njemački kemičar.

*** Njemački znanstvenik Willy Markwald mislio je da je 1902. otkrio novi element, no na kraju se ispostavilo da se radi o poloniju.

**** Julius Elster (1854-1920), njemački fizičar.

***** Hans Friedrich Geitel (1855-1923), njemački fizičar.

***** Nesustavni naziv za izotop radioaktivnog olova.

oko toga tko je jači jer je moja fizička snaga napola slomljena... nastupa opčinjavajući san. Borim se nemirno na svome krevetu. Ispunjena bespomoćnim bijesom, šakama stišćem nadražene oči, zagrizem zubima usne kako bih osjetila i nešto drugo osim stalnog umora. Nemilosrdno se spušta na mene, drhtava srca budim se i hvatam sat: što će biti moj kraj? Ponekad mi žile iskoče poput zategnutih konopa na sljepoočnicama, na čelu. Pusti kaos vladao je u mojoj glavi, no ja se hvatam za jednu točku, za Vječnoga, i preživljavam.

Preživljavam sate i dane koji su ispunjeni umorom kao što je nebo ispunjeno plavetnilom, a more vodom. Pristanem li i odustanem, komadić je duševne snage isisan, ali ako ustrajem, otpor potroši svoj dio psihičke snage.

No svejedno se nadam pomoći Svemogućeg, koji će mi dodijeliti snagu. – Snagu i pobjedu!

Srijeda, 27. VI. 1917. Opet. Kako će završiti? Još dva mjeseca; apsolutno malo, a relativno puno! Tri sveska Zeeheove* povijesti; književnost: njemačka, grčka, rimska; kao i lektira; geografija, poznavanje domovine i matematika... srcedrapajuće.

Moram gledati u prazno i razmišljam stalno: neću ipak stići. U jednom tjednu naučila sam svezak o srednjem vijeku. Ondje je bilo toliko brojeva i događaja nanižanih blizu jedni drugima u mojoj glavi da je, kada sam počela čitati drugi svezak – sve nestalo. Nemam vremena raščistiti taj kaos. Ovo je moj krik patnje. Mučim se danju i noću. Sve mi se smješka: sigurno će ići. Ali ja? Kad me nada prosvjetli, učim s prkosnom hrabrošću, pobjeđujem u hrvanju, no kada dođe noć, podliježem nemoćnom očaju. Noć nepovjerenja i strašne sumnje. Tako i Rösale, tako obje...

Želim čvrsto uperiti svoj pogled prema nebu. Odande neka mi dođe snaga, snaga i moć da ostvarim nemoguće. Još moja volja nije troma, stoji uspravno i sili moje umorno tijelo k teškoj sreći dužnosti. A ono što je u mojoj moći, neka se dogodi. –

Utorak, 14. kolovoza 1917. Ljetne sparine. Plavo-crveni koluti izdižu se u magli iznad glave i kruže pred očima.

Učim. Nije jadikovanje niti je radost, no često je oboje istovremeno. Posljednja dva tjedna prošla su jako dobro. Pomislila sam: "Crescit enim amplitudine rerum vis ingenii"*** i počela se jako nadati.

No sada ponovno strahujem od onog – *dies irae, dies illa**** ... Zato želim (~~ponovno hrabrost~~) i očaj položiti u bijele stranice, želim se ponovno nadati i učiti. –

Ali magla koja lebdi iznad moje glave – bojim je se. Uskoro će biti u rukama i nogama, dok se ne počnem kolebati – pred hiperbolama i parabolama, geografijom, koji prijeteći čekaju. U večernjim svježim satima sve me vuče k ljudima, koji vani uzburkano hodaju. Zaustavljam ih. Puštam da primamljivost i privlačnost prođu – s njima – bez mene – i nadam se onomu danu kada će se nevidljivi okovi

* Andreas Zeehe bio je austrijski učitelj i pisac udžbenika koji je djelovao na početku 20. stoljeća.

** Lat. – Što se više pametan čovjek bavi pametnim stvarima, to pametnijim postaje (Tacit).

*** Lat. – Dan gnjeva, dan onaj (početak srednjovjekovnog gregorijanskog napjeva).

otпустiti. Još 4-6 tjedana. Želim učiniti sve što je u mojoj moći. Ali ti, Bože, Svemogućći koji stojiš iznad mene, budi i u meni te me podupiri!

Utorak, 11. rujna Ovaj sam datum danas već jednom ispisala: u Sophiengimnaziji iznad naslova "mature, pismene provjere iz matematike".

Opet sam se zaustavila na toj stanici svoga životnog puta. Težak je put kojim koračam. A još mi teže pada zaustavljanje. (Puko pretjerivanje! 23. ožujka 19.)*

Od 3 zadatka 2 sam u potpunosti riješila za otprilike 5 minuta iako se nisam nadala da ću ijedan znati riješiti! Bili su iz analitike. Prošlu sam noć ostala budna do 5^h, probudila se oko pola 7 s užasnom prazninom u području srca i drhtanjem u svim udovima. Nije strah; snaga je titrala kao plamen svijeće i poput nje duboko izgorjela. Toliko duboko da sam se danas uplašila kad sam sama to spoznala i onda u nedefiniranoj patnji vapila za životom – žudeći za životom.

Strah me, dakle, nije mučio. Bila je to spoznaja. U 7 i pol mjeseci učenja (toliko sam vremena potrošila na matematiku od 1. razreda gimnazije) nisam gajila nade da ću išta znati riješiti.

Tada sam usmjerila pogled prema gore, prema Onome koji šalje pomoć, ne oklijevajući dalje ni trenutak. [...]

Utorak, 18. IX. 1917. Večer novogodišnje proslave.** Učila sam cijeli dan, kada mi se na katu smračilo i u glavi postalo sparno, na nekoliko minuta spustila sam se "dolje". Daleko iznad redova kuća prostiralo se nebo u nježno plavoj i ružičastoj boji, jako tanke crte ružičastog... Djeca su se igrala, majke razgovarale, djevojke su hodale i posvuda je ležala glasna tajna zbog koje sam uzdrhtala. O, kako je moje srce vapilo da ostanem među njima, da udahnem, slobodna. Osloboditi se okova, koji su uvijek novi, a ipak isti, no okrenula sam se i vratila gore knjigama, koje mi ne daju mira i čekaju...

Još 12-15 dana! Umorna sam i pospana; samo je čežnja za slobodom velika, plamteća!

Gospodine, pomози mi da završim ono što sam započela. A da sama ne doživim kraj, jer moja snaga nestaje –

Četvrtak, 4. listopada 1917. Danas sam maturirala!

In dulci iubilo,*** sada pjevajte i budite sretni. –

Ponedjeljak, 15. listopada 1917. Danas konačno imam vremena nešto napisati. Opijenost srećom odlepršala je i sada je prisutna još samo sreća, tiha i zaštićena u najdubljem kutku moga srca. No stalno izbija van, vruća i srdačna, i želi k prijestolju vječnog Stvoritelja koji daruje sreću u noći tupog očaja i vodi prema svjetlu života...

Osjećala sam to: taj 4. listopada trebao je odlučiti o mojoj sudbini! Već noćima prije nisam spavala, patila sam se ususret danu u svome straš-

* Naknadno upisan komentar.

** Roš hašana – židovska Nova godina.

*** *U slatkom uskliku (ushičenju)* (božićna pjesma).

nom očaju, žudno iščekujući svitanje, u tihom očaju proklinjući suton. Osjećala sam postupno slabljenje svoga tijela, kao što se utvrđuje raspadanje: kolaps nije bio daleko. Ali one noći prije odluke spavala sam – puna 2 sata! Spavala i probudila se u hladnoj odlučnosti: kako Bog želi. I Bog je htio!

Toga dana bila su 4 kandidata, među njima Rösale i ja. Prema abecedi bila sam na redu prije nje. Profesor Mader, zastrašujući profesor matematike, pružio mi je list papira: bila su 2 zadatka, jedan aritmetički iz područja progresije i jedan iz analitike. Smračilo mi se pred očima. No kriknula sam u sebi: sada ili nikada! u divljem očaju, zatim pogled prema papiru, i klicala sam Osloboditelju. Jasno i razgovijetno objasnila sam i izvela zadatke. Vidjela sam divljenje na licima svih članova ispitne komisije, čula profesora Madera kako izgovara pohvalu, zahvaljuje mi i kaže da ne moram dalje izlagati, vidjela predsjednika, državnoga prosvjetnog inspektora Simionoviczia kako starim rukama, drhteći, hvata naočale i gleda me s očitom dobrohotnošću – te oslobodila mjesto sljedećem kandidatu. (Tupava umišljenost, fuj! 23. 3. 19.)

Onda je na redu bio latinski: dio iz 6. knjige Tacita, dio iz Vergilija. Prvo su me ispitali rimsku književnost: o tome sam znala! Drugi je dio iz Vergilija, nakon brze razmjene pogleda između predsjednika i prof. dr. Brennera koji me je ispitivao, uz zahvale izostavljen. Tako i grčki. Dobila sam Homerovu *Odiseju* i Platonova *Lahe-ta*. Mislim da mi se grčki heksametri nikada nisu toliko sviđjeli kao tada kada sam uz ovacije svih recitirala. Smetalo mi je što mi nisu dali da čitam dalje. Onda je slijedila povijest, geografija. Dr. Mensch, nagao čovjek koji često upada u riječ, ispitao me: geološki sastav Francuske. Počela sam sa središnjom visoravni, visoravan Langres, Côte-d’Or... ne! Utihnula sam. Nešto je drugo pisalo u “Supanu”. –

Povijest: razvoj Austro-Ugarske Monarhije od 1526. godine. To je išlo. Vječne dinastije kao Přemyslovići, Anžuvinci i tako dalje. Geografija mi je oduzela mnogo vremena ~~Geografija me stajala prednosti~~. Za kraj njemački: *Faust*, “O spusti se kristalna i bistra ljusko, iz tvojeg...!”, zatim Goethe i Lenau”. Napustili smo dvoranu. Nakon nekoliko trenutaka pala je odluka: carsko-kraljevska ispitna komisija jednoglasno me je proglasila zrelom. Tako i Rösale. Kroz noć i užas hodale smo zajedno, s rukom u ruci; objema je došao dan oslobođenja i ja se u poniznosti klanjam pred Gospodinom, koji će me dalje voditi sigurno do cilja na ovom olujno potresnom životnom putu...

(Koliko je sramotno tričava ova umišljenost! Da, možda je to laž, koju sam si tako umislila da sam i sama vjerovala u nju. 23. 3. 19.)

Srijeda, 17. X. 1917. Divljenje je u meni i ispred mene: studiram medicinu. Neke koje sada susretnem pitam studiraju li iz ljubavi prema struci ili iz ljubavi prema novcu. Na isto protupitanje uvijek odgovaram: iz ljubavi prema ljubavi. Moji roditelji i svi to žele – tako sam onda pristala.

* Alexander Georg Supan (1847-1920), austrijski geograf.

** Nikolaus Lenau (1802-1850), austrijski pjesnik.

Kako je sada moj način života drugačiji od prijašnjeg.

U 9 sati počinju predavanja u Institutu za anatomiju u Währingerstraße; odande se trebam na vrijeme pojaviti na fakultetu gdje Grobben* predaje zoologiju i onda u Institut za fiziku u Strudelhofgasse te odande u Institut za kemiju.

Tako u međuvremenu već bude 2 sata popodne. Poslijepodneva su tmurna i kišna; prođu i prije nego što to shvatite.

No danas sam doživjela nešto, doživjela na smrti drugih: u prostoriji za seciranje. Vidjela sam polutrule leševe, natečene i smežurane; najviše me je dirnuo prizor dječjeg leša s velikom glavom te malim rukama i nogama.

Nisam osjetila nesvjesticu, o kojoj su drugi govorili, i obuzela me duboka ozbiljnost pred prizorom onih koji su nekada bili ono što smo mi danas.

I ne znam hoću li se, nakon ovoga trenutka, ikada u životu moći smijati. –

Nedjelja, 4. studenoga 1917. Loša sam osoba. Uvijek izgovaram teške i prkosne riječi svima koje volim, dok moje srce krvari nad njihovim oštrim prizvukom. Zašto?

Do sada je pjesma moga života bila patnja. Htjela sam slobodno uzdići svoju glavu nakon tmurne noći koja je trajala godinu dana. I odjednom je glasan zvuk, koji je tek započeo u meni i plamtio ususret mome novom životu, nestao. U čemernom strahu, odricanje kopa u mome srcu i bjesni u sebe-nesvjesnoj patnji. Noću je moj san tup i težak, moje jutarnje buđenje tužno. Medicina me drži u svome stisku, a ja sam preslaba da se izvučem. Krv leševa noću je slijepljena na mojim snovima. To je naša krv, moja krv! Kako da budem sretna kad sam ugledala smrt u beživotnim očnim dupljama dječjih leševa, u iskrivljenim crtama vlastitoga Ja na stotinu drugih lica?!

Kako bih se trebala smijati kada sam vidjela krut užas smrti, ukopan u mračnim brazdama lica, koji ih ne želi napustiti... Strah je oko svih lebdio trepereći uoči posljednjeg trenutka, strah desetljeća koji je smrt utisnula u posljednju minutu.

Mene muči strah, strah za sve koje volim. On me guši sjedeći u mome grlu, a moja je snaga nemoćna da ga se oslobodi. –

Zato sam loša. Oni priželjkuju radost: a u meni su nezadovoljstvo i tuga. Žele mi snagu, no u meni je nemoć. Oni za mene čine sve, ja zauzvrat: ništa. –

Nedjelja, 11. studenoga 1917. Bjesnim nad svojom razvodnjenom dušom. Sve moje samosažaljenje laganje je samoj sebi i sva je moja mržnja prema samoj sebi samoljublje. Zar ga stvarno više ne mogu nositi, križ života, da moje oči nenamjerno bubre...? Ne razumijem to.

Ni tupu tišinu u meni, okamenjivanje u meni, zlokobno ispunjenoj predosjećajima smrti.

Ni krvavu borbu i glasove koji grčevito kriče za životom ondje vani i plašljivo zanijeme. Ja to jednostavno ne mogu razumjeti...

Bog je visoko iznad mene i ja ga volim u ovim satima mira. I kad on spusti tugu u moje srce, želim ju nositi, no neka On druge

motri, motri i štiti!

* Karl Grobben (1854-1945), austrijski biolog.

25. studenoga 1917. Konačno nakon kolokvija; 23. ulazak u medicinske ispite i studije. Isprva malo usplahirena: auditorij, oči u oči s uvažanim profesorom. Ali onda tišina razumijevanja. Lijevi femur, 1. prsni kralježak (za koji sam u početku mislila da je 10.) i desni *metacarpale pollicis**. – Sada počinju vježbe seciranja. Trebam snage, snage i hrabrosti!

Nedjelja, 16. prosinca 1917. Osmi dan Hanuke i drugi božićnih praznika. Otac se vratio iz Bukovine: htjeli smo biti zajedno i sada to jesmo. Zahvaljujem Bogu. Samo, tuga mi uvelike prekriva srce.

Neki bol ondje živi, fizički, i pritišće me prema tlu. Smrtna je slutnja u meni i oko mene. Ja se mogu samo smješkat: *vanitatum vanitas* i povlačim se u sebe. Bila sam 6 dana bolesna. Ležala u krevetu. Tako je to godinama. Upala grla, glavobolja, vrućica i kašalj. Tada sam čitala svoj dnevnik od 1911. do danas. Htjela sam vidjeti svoj život. Puno lažnog prilijepljeno je za njega – i sada želim da to bude stvarno. No ne mogu više, sada više ne! Sama promjena tako je velika, tako golema. Godina za godinom prelazi preko nas, a mi tvrdimo da sami hodamo. U meni je velika žudnja za tišinom. Želim sklopiti ruke i moliti se: tišina. Drugo ništa.

Velik je strah u meni, strah od smrti, smrti drugih koji su mi bliski. Molim se za njih noćima, u suzama svoga sna. Da sam drugačija od drugih – zašto si me stvorio takvu, Bože?

Stvorio me tako da se drugi brinu, a ja sama stvaram tugu oko sebe?... Hanuka...

* Lat. – prva metakarpalna kost.